

Ірина ЦЮРЯК,*orcid.org/0000-0003-4369-9360*

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри мистецької освіти

Житомирського державного університету імені Івана Франка

(Житомир, Україна) *tsyurya050@gmail.com***ФОРТЕПІАННЕ ВИКОНАВСТВО ХХІ СТОЛІТТЯ: ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ**

У статті розглядається поєднання традицій і новацій у сучасному фортепіанному виконавстві як питання значущого в першу чергу для професійного розвитку піаністів, що присвятили свою творчість вивченню та виконанню етюдів для фортепіано. Теоретично проаналізовано деякі виконавські стилі музики, зокрема, при аналізі майстерності видатних піаністів ХХІ століття. Метою статті стало обґрунтування значущості синтезу художнього та технічного начал у сучасному виконавському мистецтві гри на фортепіано. Методологія статті базується на наступних методах: емпіричних: зіставлення, спостереження, порівняння; теоретичних: аналіз та синтез інформації, узагальнення. Представлено обґрунтування практичної цінності та розуміння піаністами володіння блискучою технікою, яку вони використовують як інструмент вираження задумів композитора у контексті художнього образу музичного твору. Надано стислу характеристику особливостей перших етюдів і з'ясовано, що сучасний слухач став більш вибагливим та очікує від виконавця не тільки віртуозності, але й оригінальної інтерпретації твору. Результати довели: взаємодія традицій і новацій у фортепіанному виконавстві ХХІ століття є цілком логічною, оскільки на сьогодні зростає інтерес виконавців до експериментів з новими звуками та текстурами. Встановлено, що у сучасних дослідженнях фортепіанного виконавства міститься чимало прикладів вдалої інтерпретації звукового образу етюдів і це продукує ефект балансу технічної спрямованості з музичною цілісністю. З'ясовано, що на сьогодні виконавцям потрібно враховувати особистісну технічну і музично-теоретичну підготовку, щоб уся музична тканина твору звучала глибоко, досконало, артистично. Пропонуються пояснення значущості та користі етюдів для навчання як дорослим, так і дітям, адже це викликає естетичне задоволення, впливає на розвиток пам'яті, розпізнавання нюансів природи, пізнання навколишнього світу тощо. Увагу сконцентровано на подальшій науковій розробці питання популяризації класичних творів для фортепіано у процесі їх синтезу з сучасними музичними стилями та напрямками.

Ключові слова: музичний інструмент, традиції та новації, етюди для фортепіано, художнє і технічне начало, особистісний стиль виконання, творчий задум композитора, інтерпретація твору.

Iryna TSIURIK,*orcid.org/0000-0003-4369-9360*

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Art Education

Zhytomyr Ivan Franko State University

(Zhytomyr, Ukraine) *tsyurya050@gmail.com***PIANO PERFORMANCE IN THE 21ST CENTURY:
TRADITIONS AND INNOVATIONS**

The article considers the combination of traditions and innovations in modern piano performance as a matter of significant for the professional development of pianists, which devoted their work to the study and performance of sketches for piano. Some of the performing styles of music are theoretically analyzed, in particular, in the analysis of the skill of prominent pianists of the 21st century. The purpose of the article was to substantiate the importance of the synthesis of artistic and technical principles in the contemporary performing art of playing piano. The methodology of the article is based on the following methods: empirical: comparison, observation, comparison; theoretical: analysis and synthesis of information, generalization. The substantiation of practical value and understanding of the pianists of the possession of brilliant technique, which they use as a tool of expressing the ideas of the composer in the context of the artistic image of a musical work, is presented. It has been given a description of the features of the first sketches and found that the modern listener has become more demanding and expects not only virtuosity but also the original interpretation of the work from the performer. The results have proven that the interaction of traditions and innovations in the piano performance of the 21st century is quite logical, since today the interest of performers in experiments with new sounds and textures is increasing. It is established that modern studies of piano performance contain many examples of successful interpretation of the sound image of sketches and this produces the effect of the balance of technical orientation with musical integrity. It has been found out that today performers need to take into account personal technical and musical -theoretical training

so that all the musical fabric of the work sounds deep, perfect, artistic. Explanations of the significance and benefits of sketches for education for both adults and children are offered, because it causes aesthetic pleasure, influences the development of memory, recognition of the nuances of nature, knowledge of the outside world, etc. Attention is focused on the further scientific development of the issue of popularization of classical works for piano in the process of their synthesis with contemporary musical styles and directions.

Key words: musical instrument, traditions and innovations, sketches for piano, artistic and technical beginning, personal style of performance, creative idea of the composer, interpretation of the work.

Постановка проблеми. За останні десятиліття фортепіанне виконавство зазнало великих змін, віддаляючись від класичних традицій і відкриваючи нові форми музичного вираження. Композитори зазначеного періоду прагнуть дистанціюватися від сталого і досліджувати нові види виконання. Поява електронної музики також безперечно має великий вплив на сучасне фортепіанне виконавство: ця музика використовує синтезатори та інші пристрої для звучання, які не можуть бути створені традиційними акустичними інструментами. Це спонукає композиторів експериментувати з новими звуками та текстурами фортепіанної музики.

У рамках статті нами здійснюється спроба продемонструвати актуальність зазначеної тематики, адже фортепіанне виконавство за своєю природою синтетичне, а високий рівень володіння технічними вміннями та художніми навичками у піаністичній галузі підносить діяльність людини до рівня мистецтва та творчості. «... фортепіанне мистецтво сьогодення є тим феноменом духовного, художнього буття людства, яке протягом багатьох століть репрезентувало концептуальні пошуки і композиторів, і виконавців, плідний синтез традицій і новацій, складні й неоднозначні процеси жанротворення і такі ж складні процеси формування нової музичної мови та мислення» (Н. Зимогляд, 2023).

Аналіз досліджень. Будучи одним із найшанованіших та найскладніших інструментів за всю історію, фортепіано продовжує займати особливе місце в серцях музикантів і ентузіастів музики. Завдяки глибокому, резонансному звуку та складним, але елегантним композиціям фортепіано не перестає захоплювати та надихати. У нашому світі, що постійно розвивається, де тенденції приходять і зникають миттєво, фортепіано залишається непохитним, долаючи епохи та адаптуючись до потреб сучасності. Сучасне фортепіанне виконавство активно досліджується в контексті поєднання традицій і новацій. Серед науковців, які розглядають це питання, можна виокремити наступних: М. Левченко, Г. Побережець, Ю. Поліщук, А. Форостян (розглядають вплив соціокультурних тенденцій на формування виконавської практики піаністів); В. Антонюк, Н. Кашкадамова

(аналізують теоретико-методичну базу музичного виконавства); В. Москаленко, Т. Сирятська (вивчають особливості формування виконавської концепції музичних творів); Р. Ваврик, Н. Зимогляд, О. Катрич, Л. Кияновська, О. Козаренко, І. Польська (зосереджуються на проблемах музично-виконавського стилю). Ці дослідження допомагають зрозуміти, як сучасні технології та соціокультурні зміни впливають на розвиток сучасного фортепіанного мистецтва.

Мета статті – обґрунтувати значущість синтезу художнього та технічного начал у сучасному виконавському мистецтві гри на фортепіано.

Виклад основного матеріалу. Сучасне фортепіанне виконавство постає як діалог між минулим і майбутнім, де традиції зберігають спадкоємність поколінь, а новації допомагають мистецтву розвиватися та залишатися актуальним. Поєднання традицій і новацій є одним із найцікавіших напрямів музичного мистецтва. Це підхід, який дозволяє зберігати спадщину минулого, водночас відкриваючи нові можливості для творчого самовираження. Синтез художнього та технічного начал є ключем до майстерності сучасного піаніста. Це не лише можливість віртуозно виконувати технічно складні твори, але й передавати їхню художню ідею, емоційний зміст і стильову своєрідність.

Виконавська практика на сьогодні наголошує на наступних ключових аспектах зазначеного питання:

- *технічній досконалості*: чіткість, швидкість і контроль у виконанні;
- *художній інтерпретації*: глибоке розуміння музичного твору, його контексту й задуму композитора;
- *індивідуальності*: піаніст привносить власне бачення, створюючи неповторну інтерпретацію.

На нашу думку, такий підхід дозволяє піаністам адаптуватися до вимог сучасної аудиторії, яка цінує як майстерність виконання, так і емоційну глибину музики.

Коротко зупинимось на розуміння двох сторін будь-якого музичного твору: художнього та технічного. Художнє начало: це душа музики, її емоційний заряд; здатність передати почуття композитора та викликати резонанс у слухача; це інтерпретація, стилістика, артистизм. Технічне

начало: це інструмент, за допомогою якого ми втілюємо музичну ідею; це віртуозність, координація, контроль над інструментом. Чому питання синтезу художнього та технічного начал у сучасному фортепіанному виконавстві таке важливе? Безперечно, він допомагає створювати цілісність виконання, коли техніка стає прозорою, а музика звучить щиро, емоційно, ми отримуємо виконання, яке запам'ятовується. Синтез сприяє розширенню можливостей: досконала техніка дозволяє піаністу втілити будь-яку музичну ідею, а глибоке розуміння музики надає техніці художнього сенсу. Також він впливає на розвиток музичності виконавця, бо працюючи над технікою, ми розвиваємо музичне чуття, а працюючи над музикою, ми удосконалюємо техніку.

Сучасна музика дуже різноманітна, що вимагає від піаніста гнучкості та здатності швидко адаптуватися до різних стилів, зважаючи на виклики сьогодення, адже слухач XXI століття вибагливий і очікує від виконавця не тільки віртуозності, але й оригінальності інтерпретації. На допомогу приходить і технологічний прогрес: нові інструменти та технології відкривають нові можливості для піаністів, але також ставлять нові виклики. Виконавці вдаються до творчих експериментів, здійснюють спроби знайти власне звучання, свій підхід до інтерпретації твору. Протягом століть майже кожен, хто навчився грати на музичному інструменті, хоч раз стикався з книгою, що містила слово «етюди» і була матеріалізована на його пюпітрі. І як більшість музикантів ми теж впевнені, що ви сказали собі щось на кшталт: «Добре, я розумію, що це короткі твори, які допоможуть мені вчитися, але в чому їхня справа? Чому багато композиторів їх пише? І чому їх виконують на концертах?»

Ми вирішили розпочати квест історії музики, щоб відстежити перші твори, які можна вважати рудиментарною формою етюду. Спочатку ми уявили, що має бути якась форма повторюваних вправ у більш-менш певній формі, яку вчителі музики використовували б, скажімо, у Стародавній Греції чи Стародавньому Єгипті для навчання своїх учнів. Проте відсутність письмової музичної системи, що сягає такої давності, робить фактично неможливим точно стверджувати, чи вони тоді існували. Слід зазначити, що винахід нотного друку Оттавіано Петруччі у XVI столітті, безсумнівно, відіграв велику роль у популяризації дослідження, зробивши можливим розповсюдження цих творів серед більшої аудиторії, а також дозволило нам точно простежити початок цієї форми. Це, у свою чергу, допомогло створити репертуар з технічно складних, але музично цікавих творів (А. Черноіваненко, 2021).

На IMSLP (проект створення віртуальної бібліотеки нотних матеріалів), великого музичного

архіву, перші рудиментарні форми етюдів, призначених як серія музичних творів для вивчення техніки, можна простежити до *Essercizi per gravicembalo* («Вправи для клавесина») Доменіко Скарлатті (1738 р.). Копнувши глибше, можна віднайти книгу 1620 року під назвою *Selva de vari passaggi* («Збірка різних уривків») Франческо Роньоні Таеджіо, яка містить «*Esempi per sonar alla bastarda*» (буквально: «приклади гри у «фальшивій манері», адаптоване до викладання *Viola bastarda* (інструмент змішаних діапазонів, що пояснює його образну назву) (Sheet Music International, 2025).

Отже, зрозуміло, що етюди потрібно вивчати та грати. І це стосується самої природи того, як наш мозок працює для збереження інформації. Ось три причини: *по-перше*, нам потрібно запрограмувати наш мозок на виконання і освоєння певних складних та точних рухів тіла. У музичному плані це може означати навчитися грати послідовні інтервали, акорди чи звукоряди на інструменті, рухи в різних напрямках тощо. *По-друге*, наявність форми або структури для групування бітів інформації у більші фрагменти допомагає нам зберігати інформацію швидше та довше. Етюди успішно вирішують це. І, нарешті, *по-третє*, з естетичної точки зору краса, яка є в усіх галузях мистецтва, а також симетрія, баланс, схожість з природою та портрети, що віддзеркалюють людство, допомагають нам обробляти отриману інформацію за допомогою різних частин діяльності мозку. Це викликає задоволення, пам'ять, розпізнавання, пізнання тощо.

Таким чином, нам легше запам'ятати та пов'язати це з естетичною чи інтелектуальною приємною роботою, ніж з абстрактною, складною чи неререферентною.

Крім того, є багато досліджень, які підтверджують ідею, що етюди корисні для навчання як дорослим, так і дітям. Хоча Д. Скарлатті створив перші зразки етюдів для клавесина, які відомі та популярні. Проте, серед багатьох, мабуть, найвідомішими є Етюди Op. 10 (1833 р.) польського композитора Ф. Шопена. Цей опус містить 12 етюдів, які є технічно дуже складними, але також багатими на експресію та гармонічну та мелодичну винахідливість. Шопен підніс цей жанр до нових висот експресії та гармонічної витонченості. На цей момент минуло двісті років розвитку музичної мови, а також переробив його форму порівняно зі зразком Скарлатті.

Іншими відомими фортепіанними етюдами є «Трансцендентальні етюди» Ф. Ліста (1852 р.), а пізніше, у XX столітті, К. Дебюссі склав свій набір із 12 фортепіанних етюдів (1915 р.). Дебюссі називає свої дослідження іменами, які вказують на те, який саме технічний аспект у дослідженні розроблений. Наприклад, «*Étude 4 Pour les Sixtes*» фокусується на інтервалах сексти, тоді як «*Étude 8*

Pour les Agréments» стосується апробацій. Дебюссі описав їх як «попередження піаністам не братися за музичну професію, якщо вони не мають чудових рук». Технічно дуже складні, ці дослідження зберігають майстерну композиторську майстерність Дебюссі, і їх можна з упевненістю вважати його великим внеском у жанр.

Пізніше у ХХ столітті інший композитор ще більше розширив межі етюду. Етюди Дьордя Лігеті (1985–2001 pp.) є одними з технічно найскладніших п'єс для сольного фортепіано в сучасному репертуарі. Вони також є джерелом інноваційних технологій. Наприклад, його третє дослідження з першої книги «Touches Bloquées» використовує заблоковані клавіші серед нот, які граються традиційно, щоб отримати асиметричні ритми та поліритмію найбільш природним способом. Зокрема, це дослідження є чудовим прикладом подолання проблеми нотації. Правдиво нотувати поліритмію в західній системі є дуже складною справою, як і їх розшифровку. Лігеті долає цю проблему, блокуючи деякі клавіші однією рукою, а іншою рукою грає непарні фігури, що містять ці ноти. Результатом є практичний спосіб отримання поліритмії. Творчість Лігеті є резервуаром сучасної музичної винахідливості: вона містить зміни метра, поліритмії, суперпозицію різних гамм одночасно та експерименти в прикладній психоакустиці, як гами у «The Devil's Staircase», які, здається, ніколи не закінчуються, як і у феномені, відомому як тон Шепарда (Тонус Шепарда, 2023).

Серед інших прикладів популярних фортепіанних етюдів варто згадати твори Шарля Ганона та Карла Черні (вчителя Ференца Ліста), а також новіші етюди американського композитора Філіпа Гласса. Згідно з рейтингом популярності в інтернеті партитури Sheet Music Plus, етюди Гласса є одними з найпопулярніших сучасних фортепіанних етюдів. Цей твір відображає особистий стиль композитора, який передбачає повторення візерунків, неотональність і характерне для нього використання циклічних візерунків, що відчувається під впливом індійської класичної музики (Sheet Music International, 2025). А Карлхайнц Штокгаузен розширив концепцію етюду до навчального твору, який може містити джерела звуку, відмінні від акустичних інструментів. Німецький композитор був згаданий нами не випадково, а як такий, що мав певний вплив на поп-виконавців (The Beatles, Френк Заппа та Бйорк), що є одним із багатьох мостів синтезу класичної та сучасної музики.

Ми поділяємо думку Є. Хмари, відомого українського піаніста-віртуоза і композитора, лауреата багатьох міжнародних конкурсів про те, що етюд – це жанр, який традиційно намагався збалансувати технічну спрямованість із музичною цілісністю. Адже багато етюдів будуються на об'єднуючих ознаках, які в тій чи іншій формі присутні про-

тягом усього твору і потрібно зосереджувати увагу на образній, мотивній, ритмічній і технічній єдності в етюдах ХХ – ХХІ століття. На додаток до розгляду об'єднуючих особливостей етюдів додаються ще й різні композиційні та музичні прийоми, які вносять різноманітність в уніфіковані етюди. Це робиться насамперед у контексті технічно уніфікованих творів, щоб дослідити вплив динаміки, артикуляції, темпу, діапазону, регістру та маніпулювання фігурним чи мотивним матеріалом на безперервну фортепіанну техніку (Композитор Євген Хмара, 2020).

Слід підкреслити, що синтез художнього (варіативність динаміки) та технічного (вправність гри) начал є важливим компонентом сучасного музичного виконання етюдів для фортепіано. Щодо питання про найкращих сучасних піаністів – це завжди питання смаку та суб'єктивних оцінок. Однак, можна виокремити кілька імен, які часто згадуються у контексті видатного поєднання технічної досконалості та глибокого музичного виразу: Мауріціо Поліні, італійський піаніст, відомий своєю вишуканою технікою, інтелектуальним підходом до музики та широким репертуаром; Марта Аргеріх, аргентинська піаністка, відома своїм темпераментним виконанням, віртуозністю та оригінальними інтерпретаціями; Кристіан Цимерман, польський піаніст, який відзначається інтелектуальним підходом до музики, глибоким розумінням стилів і епох; Андраш Шифф, угорський піаніст, який поєднує в своїй грі витонченість, інтелект і глибоку емоційність. Чому саме вони? Ці піаністи не просто володіють блискучою технікою, вони використовують її як інструмент для вираження найтонших нюансів музики. Їхні інтерпретації відрізняються глибиною, інтелектом і емоційною силою. Але це далеко не повний список. Сучасна піаністична сцена надзвичайно різноманітна. Багато молодих талановитих виконавців пропонують свіжий погляд на класичний репертуар і створюють власний неповторний стиль. Знайомство з творчістю кожного окремого піаніста виявило деякі принципові відмінності у підходах до виконання етюдів для фортепіано, однак ці різноманітні рівні узгодженості та передбачуваності продемонстрували їх несхожість та оригінальність з точки зору піаністичних завдань. Тим не менш, на нашу думку, синтез художнього та технічного виявився корисним і потенційним для донесення до слухачів інструментальних контекстів етюдів для фортепіано.

Висновки. Отже, можливо, все вище зазначене стане початком нової ери творення музики для фортепіано. Для вивчення факторів, які сприяють цьому, виконавці, що були представлені у даній статті, використовують власне трактування художнього задуму композитора, що дозволяє визначити їх індивідуальний внесок у популяризацію етюдів.

Таким чином, на відміну від творчих пошуків композитора, який може дозволити собі «писати в стіл» – адже плоди його натхнення зберігаються для майбутнього в нотному записі – діяльність виконавця немислима без миттєвого визнання сучасників, активного завоювання їх симпатій, виправдання надій та очікувань. Сьогодні публіка чекає від виконавця, мабуть, того ж, що завжди: потрясіння від зустрічі з мистецтвом. Викликати це потрясіння непросто. Щоб досягти бажаного ефекту, виконавцю доводиться з'ясувати для себе два важливі питання: чим, власне, зацікавити/торкнутися слухачів і як це зробити. Дане дослідження наго-

лосило, що аналіз традицій і новацій у фортепіанному виконавстві ХХІ століття справді є значущим і комплексним процесом. Він дозволяє виявити, як сучасні виконавці інтегрують спадщину минулого з новітніми підходами до виконання та адаптують свою творчість до сучасного соціокультурного контексту, реагуючи на нові виклики та очікування аудиторії.

Стаття не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблематики. Наступної наукової розвідки вимагає питання популяризації класичних творів для фортепіано у процесі їх синтезу з сучасними музичними стилями та напрямками, такими, як рок-музика, ембієнт, інді, н'ю ейдж, н'ю вейв та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Етюд. Енциклопедія Сучасної України. 2009. URL: <https://esu.com.ua/article-18078> (дата звернення 25.02.2025).
2. Зимогляд Н.Ю., Кордовська П.А., Кутлуєва Д.В. та ін. Фортепіанне мистецтво в європейському часопросторі : колективна монографія. Харків: Естет Прінт. 2023. 284 с.
3. Композитор Євген Хмара. URL: <https://comments.ua/ua/interview/kompozitor-evgen-hmara-koli-znimali-klip-v-al-pah-nam-dovelosya-pidnyati-royal-na-samu-vershinu-gori-656297.html> (дата звернення 25.02.2025).
4. Коцюмба Н.С. Формування фахових навичок концертмейстера-піаніста. Modern research in world science. Lviv, Ukraine. 2022. С. 570–574. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-research-in-world-science-7-9-08-2022-lviv-ukrayina-arhiv/> (дата звернення 28.02.2025).
5. Кучма Н.А. Втілення звукового образу фортепіано в циклах етюдів композиторів ХІХ – ХХ століть : дис. ... д-ра філософії за спец. 025 – Музичне мистецтво. Харків, 2021. 204 с.
6. Тонус Шепарда: все, що вам потрібно знати про нього. URL: <https://emastered.com/uk/blog/shepard-tone> (дата звернення 28.02.2025).
7. Черноіваненко А.Д. Академічне музично-інструментальне мистецтво як предмет музикознавчої системології : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 704 с.
8. Чернявська М.С. Наукові проблеми сучасного фортепіанного виконавства : навчально-методичний посібник. Харків: ХНУМ, 2022, С. 9–10.
9. Bronovitska, A., Tsyuryak I. Great Pianists of the New Generation. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/39340> (дата звернення 1.03.2025).
10. Sheet Music International (2025) URL: <https://sheetmusicinternational.com/> (дата звернення 1.03.2025).

REFERENCES

1. Etiud Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy [Etude. Encyclopedia of Modern Ukraine] URL: <https://esu.com.ua/article-18078> [in Ukrainian].
2. Zymohliad N.Iu., Kordovska P.A., Kutluieva D.V. ta in. (2023) Fortepianne mystetstvo v yevropeiskomu chasoprostori [Piano art in the European time-space] : kolektyvna monohrafiia. Kharkiv: Estet Print. URL: <https://repo.num.kharkiv.ua/handle/num/724> [in Ukrainian].
3. Kompozytor Yevhen Khmara [Composer Yevhen Khmara] URL: <https://comments.ua/ua/interview/kompozitor-evgen-hmara-koli-znimali-klip-v-al-pah-nam-dovelosya-pidnyati-royal-na-samu-vershinu-gori-656297.html> [in Ukrainian].
4. Kotsiurba N. (2022). Formuvannia fakhovykh navychok kontsertmeistera-pianista [Formation of professional skills of an accompanist pianist]. Modern research in world science. Lviv, Ukraine. С. 570–574. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-research-in-world-science-7-9-08-2022-lviv-ukrayina-arhiv/> [in Ukrainian].
5. Kuchma N.A. (2021) Vtilennia zvukovoho obrazu fortepiano v tsyklakh etiudiv kompozytoriv ХІХ – ХХ stolit [The embodiment of the sound image of the piano in cycles of etudes by composers of the 19th and 20th centuries]: dys. ... d-ra filosofii za spets. 025 – Muzychne mystetstvo. Kharkiv, 204 s. [in Ukrainian].
6. Tonus Shepada: vse, shcho vam potribno znaty pro noho [Shepard's Tonus: Everything you need to know about it] URL: <https://emastered.com/uk/blog/shepard-tone> [in Ukrainian].
7. Chernoiivanenko A.D. (2021) Akademichne muzychno-instrumentalne mystetstvo yak predmet muzykovedchoi systemolohii [Academic musical-instrumental art as a subject of musicological systemology] : monohrafiia. Odesa : Vydavnychiy dim «Helvetyka» [in Ukrainian].
8. Cherniavska M.S. (2022) Naukovi problemy suchasnoho fortepiannoho vykonavstva [Scientific problems of modern piano performance] : navchalno-metodychnyi posibnyk. Kharkiv: KhNUM, 9–10 [in Ukrainian].
9. Bronovitska, A., Tsyuryak I. (2024). Great Pianists of the New Generation. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/39340>
10. Sheet Music International URL: <https://sheetmusicinternational.com/>